

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ”

Катедра „Педагогика”

ДОКЛАД

на тема

Механизми за социалнопедагогическа подкрепа на рискови групи деца

Автор: Катерина И. Златкова – Дончева, докторант по специалност „Теория на възпитанието и дидактика”

Представен на конференция на тема „Социалното служение в съвременното общество” –
Троянски манастир 02-04 октомври 2015

Социалните услуги и институции в България през последните 25 години се превърнаха и утвърдиха като една динамична и развиваща се система, която продължава да се трансформира. Те са част от инструментариума на социалната политика, осъществявана от държавата, същевременно се явяват фундаментални елементи на системата за социалнопедагогическа подкрепа на уязвими групи.

Обект на настоящото изследване е механизмът за оказване на социалнопедагогическа подкрепа на деца в риск, а предмет е степента на ефективност на изработените механизми за оказване на подкрепа на уязвимите групи, което се осъществява посредством планиране и изграждане на различни социални услуги.

Целта на настоящето изследване е да проследи динамиката на рисковите групи деца през последните 5 години и трансформацията и развитието на съпътстващите социални услуги и институции, които осъществяват социалнопедагогическата подкрепа на тези уязвими групи. Задачите на изследването са свързани с подготовката и провеждането на допитване до 10 общини в Област Велико Търново, извеждане на конкретни показатели, свързани с вида и динамиката на рисковите групи деца, брой и вид на социалните услуги и институции, осъществяващи социалнопедагогическа подкрепа, както и анализ на получените резултати с последващи насоки и изводи.

В резултат от анализа на рисковите фактори, са изведени няколко водещи рискови групи в десетте общини, които могат да бъдат обект на въздействието на бъдещи стратегии за развитие на социалните услуги.

Анализът на групите в риск очертава и съпътстващи групи, които се нуждаят от подкрепа.

Изведените рискови групи деца след направеното проучване, са следните:

Деца, отглеждани извън биологичното семейство:

- Деца, изоставени на ниво родилен дом
  - Деца, настанени в специализирани институции
  - Деца, отглеждани в приемни семейства и при близки и роднини.
  - Деца, настанени в резидентен тип грижа

Деца, отглеждани в семейна среда:

- Деца, с увреждания, отглеждани в семейна среда
- Осиновени деца, отглеждани в семейна среда

- Деца, отглеждани в семейства в риск – многодетни и непълни семейства, семейства с безработни родители, семейства със здравословни и други проблеми, семейства, живеещи в лоши битови условия, семейства упражняващи насилие или negliжираност спрямо децата, семейства от етнически общности в неравностойно социално положение, семейства в бедност, семейства с липса на жилище или в лоши жилищни условия, дисфункционални семейства.
- Деца в риск от отпадане от училище, отпаднали и нередовно посещаващи училище.
- Деца, жертви на насилие и трафик
- Деца с проблемно поведение – с противоправно поведение, противообществени прояви, деца живеещи на улицата, деца, извършили насилие
- Други деца в риск: деца, получили полицейска закрила, деца със зависимости

Деца, изоставени на ниво родилен дом

За периода 2012 г. – 2014 г. в областта са изоставени общо 125 деца: 61 през 2012 г., 33 деца през 2013 г. и 31 деца през 2014 г., което показва тенденция на намаляване броя на изоставените деца през последните две години почти два пъти.

Деца, настанени в специализирани институции

Общият брой деца, за които е приложена мярката настаняване в СИ в периода 2013-2015 година за област Велико Търново, е 250. Към месец септември 2015 година броят на децата под институционализирана грижа в областта е 184, което показва, че голяма част от настанените са били реинтегрирани в семейна среда, в приемни семейства или резидентен тип услуги. Като цяло тенденцията е както тази мярка за закрила да се прилага все по-рядко във всички общини, така и да намалява самият брой на децата, отглеждани в СИ поради активния процес на деинституционализация в областта. Предстои закриването на две специализирани институции до края на 2015 година – ДД „Христо Смирненски” с. Балван, от където през юли месец бяха изведени всички деца и ДДУИ „Слънчице” с. Горски Сеновец, в който са останали само 2 деца. Развитието на приемната грижа и алтернативните социални услуги в общността подпомагат процеса на деинституционализация и отглеждането на децата в семейна среда.

На територията на област Велико Търново работят 6 специализирани институции за отглеждане на деца: Дом за медико-социални грижи за деца (ДМСГД), гр. Дебелец, Домове за деца лишени от родителски грижи:

ДДЛРГ „Пеню и Мария Велкови”, гр. Велико Търново, ДДЛРГ гр. Стражица, ДД, с. Страхилово, Домове за деца с умствена изостаналост с. Михалци и с. Илаков рът. За периода 2010 – 2015 година са закрити 2 специализирани институции: ДД „Христо Смирненски” с. Балван и ДДУИ „Слънчице” с. Горски Сеновец.

• Деца, настанени в ДМСГД, гр. Дебелец

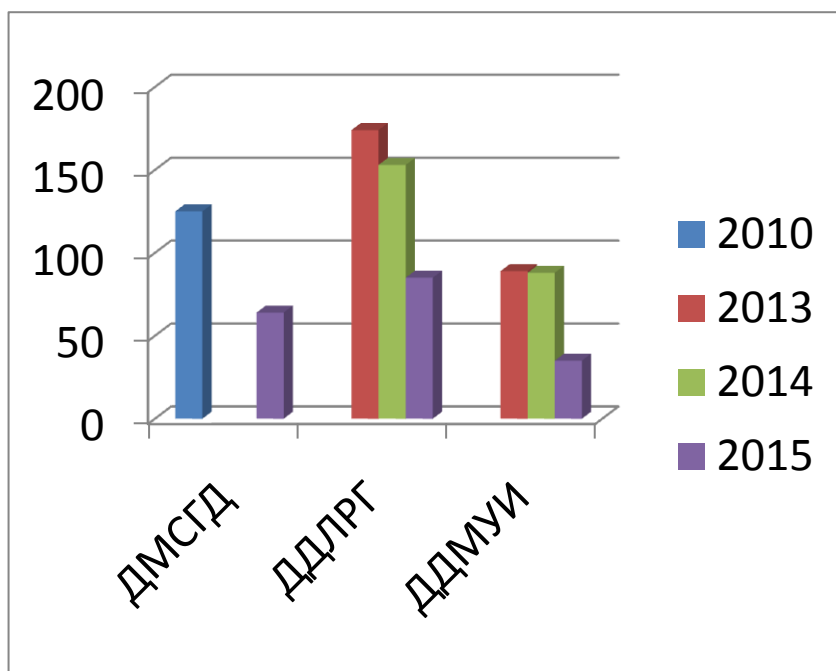
Анализът на настаняванията на децата в ДМСГД гр. Дебелец показва, че преобладаващата част от децата в дома са от област Велико Търново, броят на децата, отглеждани там също е намалял от 125 за 2010 година на 64 за 2015 година, което показва 51% спад на децата, отглеждани в такава институция в областта. Сравнителният анализ на настаняванията за предходни години също показва намаление на броя на децата, за които е приложена мярката настаняване в ДМСГД.

• Деца, настанени в ДДЛРГ на територията на областта

Към момента функционират само три ДДЛРГ на територията на областта – ДДЛРГ „Пеню и Мария Велкови” Велико Търново, ДДЛРГ гр. Стражица и ДД, с. Страхилово. До края на годината ще бъде закрит ДД „Христо Смирненски” с. Балван, от който са изведени всички деца и са настанени в резидентна услуга. Капацитетът на трите ДДЛРГ е общо 120 деца, а броят на настанените е 85 деца. 41 от тях са от същата община, 38 са от други общини на областта и само 6 деца са от други области на страната, което показва, че 93% от всички настанени в ДДЛРГ са от област Велико Търново. Сравнителният анализ на настаняванията в този тип специализирана институция показва, че е намален броят на настаняванията и се прибягва до тази мярка само в случаи, за които няма възможност да се

осигури друг тип услуга. За целия период 2013 – 2015 година има по-малко настанявания в ДДЛРГ - общо 88, отколкото само през 2010 година, когато тази мярка е била приложена за 93 деца. Разкриването на нови резидентни услуги ЦНСТДМ, утвърждаването на приемната грижа и съпътстващите услуги в общността за превенция на изоставянията показват положителен резултат по отношение политиката по деинституционализация в областта и до намаляване броя на децата, отглеждани в специализирани институции.

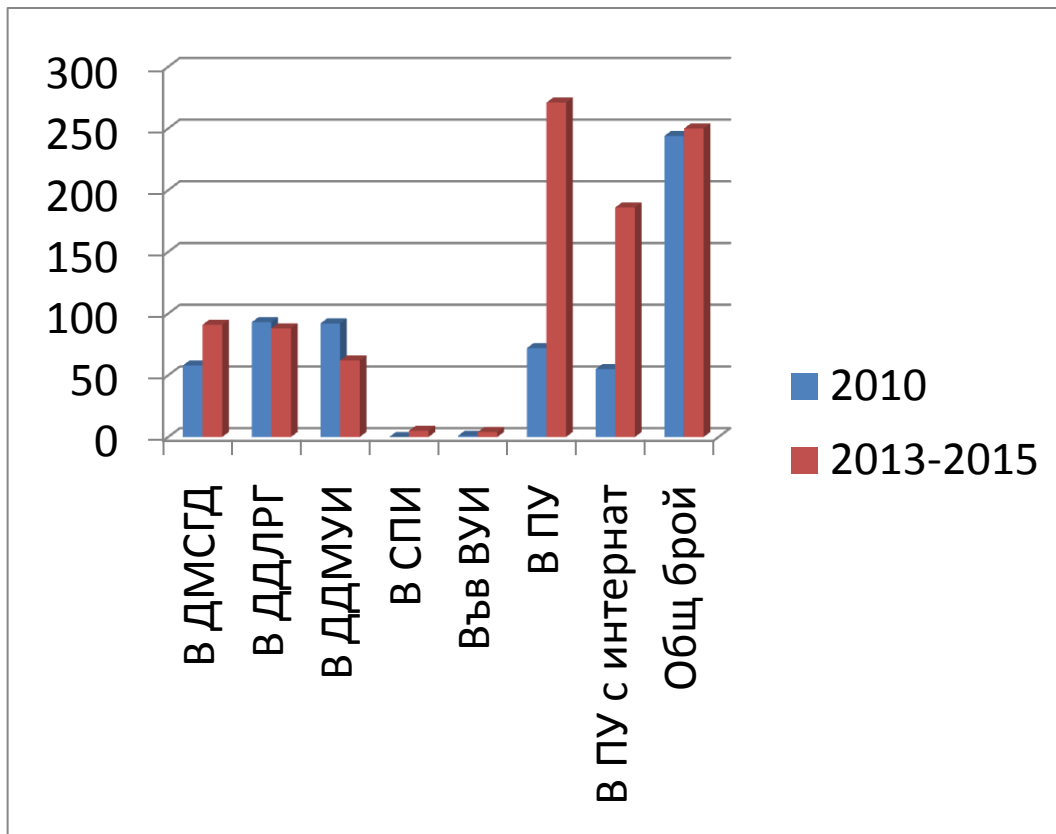
- **Децата, настанени в ДДМУИ на територията на областта**

Общият брой на настанените деца през последните 3 год. в тези СИ е 62, което е с 30 деца по-малко от настаняванията, реализирани само през 2010 година.

Към 2015 година функционират само две СИ за деца с увреждания - ДДМУИ с. Илаков рът и ДДУИ с. Михалци. ДДУИ „Слънчице” с. Горски Сеновец ще бъде закрит до края на годината и в него в момента се отглеждат само 2 деца.

Общият капацитет на СИ за деца с увреждания в областта е 75, а броят на настанените в тях е 35, 20 от които са от други области. Голяма част от децата и младежите с увреждания бяха изведени в резидентни услуги в същата област (ЦНСТДМУ).

Деца, настанени в резидентен тип грижа

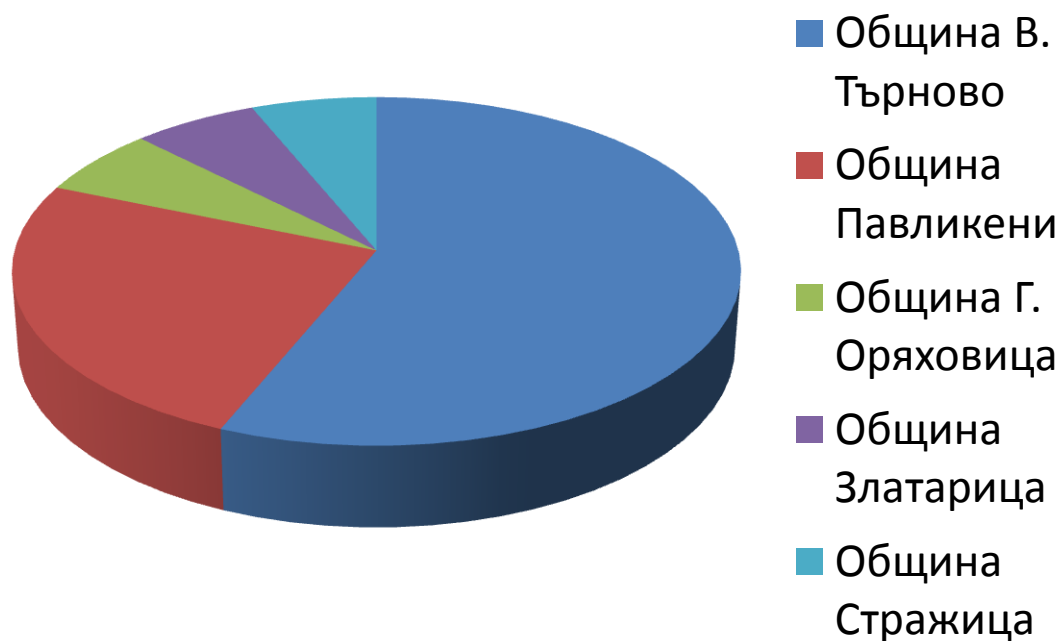
На територията на областта са разкрити и работят 16 бр. ЦНСТДМ/У с капацитет 190 и към септември 2015 година в тях се отглеждат 175 деца.

Данните сочат, че за периода 2010 – 2015 година са изградени 7 нови ЦНСТДМ, 4 от които за деца с увреждания с капацитет 51 потребители, в които към септември 2015 година са настанени 45 деца с увреждания, изведени предимно от специализираните институции ДДМУИ с. Илаков рът, ДДУИ „Слънчице” с. Горски Сеновец и ДДУИ с. Михалци.

Най-голям относителен дял от общия брой резидентни услуги за деца в областта (56,25%) има Община Велико Търново – 9 от ЦНСТДМ са в гр. Велико Търново, един от тях за деца с увреждания. Община Павликени заема 25% от общия брой резидентни услуги – 4 ЦНСТДМ, 2 от които за деца с увреждания, което дава най-висок дял на общината от общия брой и капацитет на резидентни услуги за деца с увреждания – 50%. Община Горна Оряховица наравно с Община Велико Търново има изградено 1 ЦНСТДМ за деца с увреждания и заема също 25% от общия дял резидентни услуги за деца с увреждания.

В резидентните услуги преобладават децата, които са от същата област – 76% от общия брой, а 35% от децата, настанени в ЦНСТДМ са от същата община.

Брой ЦНСТДМ/У в Област В. Търново

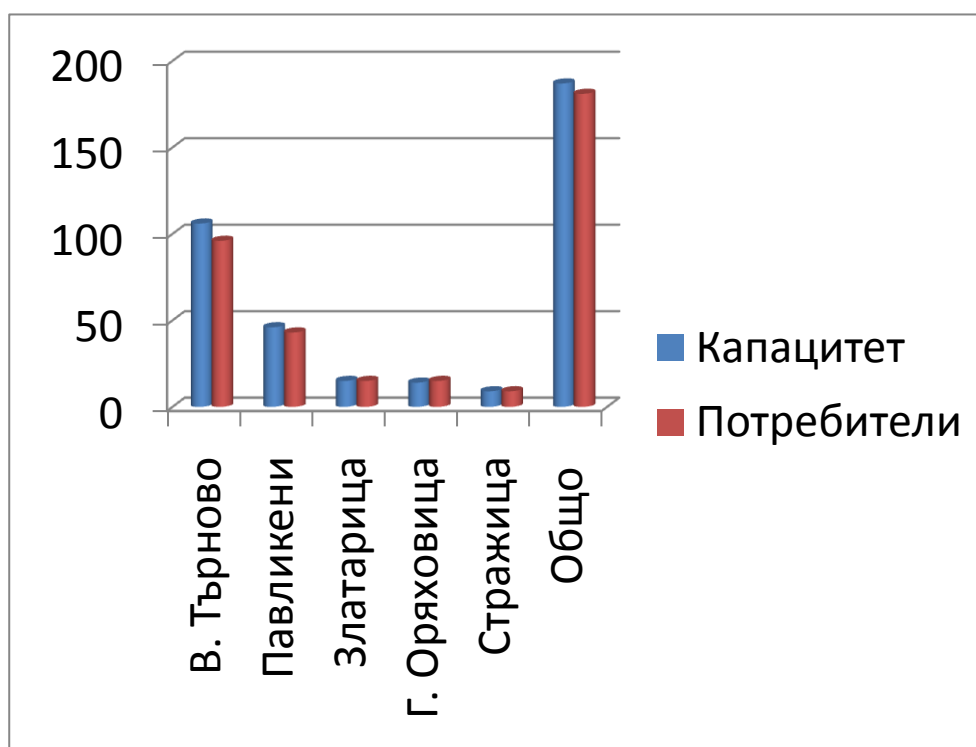

На територията на Област Велико Търново има само 3 резидентни услуги, които се управляват от НПО - Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания без увреждания - Малък семеен дом „Надежда”, Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания I SOS Младежки дом и Център за настаняване от семеен тип за деца/ младежи без увреждания II, и трите с доставчик Сдружение “SOS Детски селища България”. Те са с капацитет 38 деца и настанените в тях са 34 деца. Характерното при трите услуги са, че 100% от персонала и са с висше специализирано образование, което е индикатор за високо качество на предоставяната услуга и 67% от потребителите са от други области на страната.

На територията на Област Велико Търново има функциониращ само един **Кризисен център** за деца жертви на трафик или жертва на насилие в община Велико Търново с.Балван, с капацитет 10 деца. През 2012 година са преминали 12 деца през него, по-голяма част от които от цялата област. Статистическата информация показва, че броят на деца, жертви на насилие и трафик в областта за периода 2013 – 2015 година е 160. Тенденцията е за увеличаване броя на случаите на деца, жертви на насилие, през 2010 г техният брой е бил 43. Тези факти показват, че е крайно недостатъчно наличието само на един Кризисен център за деца в цялата област и капацитетът му не може да задоволи всички потребности на областта.

На територията на Област Велико Търново има и едно „Наблюдавано жилище за младежи в риск” социална услуга от резидентен тип, предназначена за младежи, които напускат ДДЛРГ и не получават подкрепа от своето семейство, без физически, ментални и психични проблеми. Доставчик на услугата е Фондация „Международна социална служба България”.

На територията на областта функционират две социални услуги в общността Мобилен център с общ капацитет 156 деца, които обслужват 116 деца, настанени в специализирани институции и в ЦНСТДМ с и без увреждания. Доставчиците на тези услуги са Сдружение ЗОВ и Сдружение ОКСАБ-2006, Горна Оряховица.

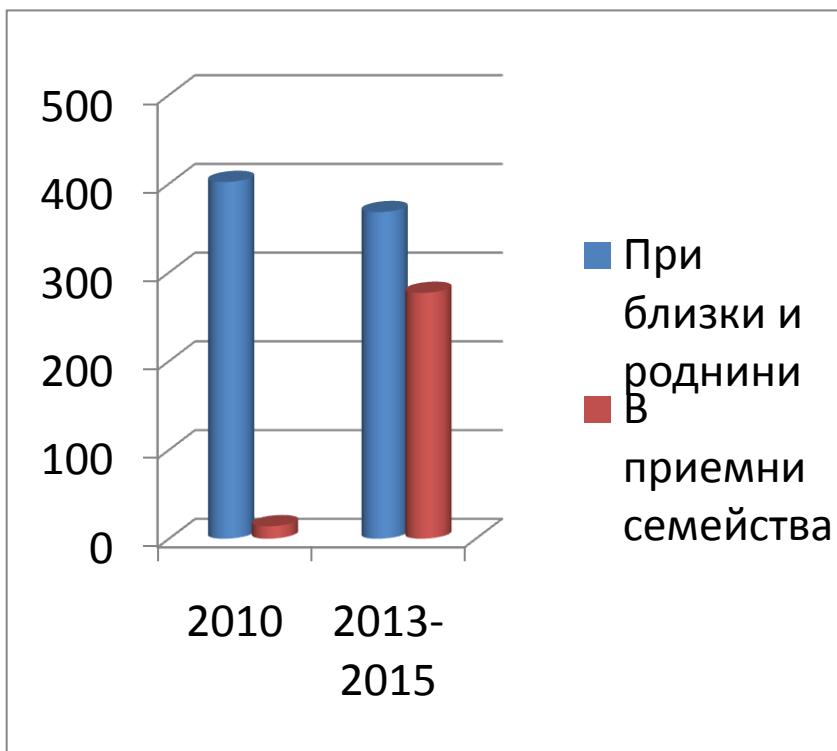

На територията на Община Стражица има специализирана институция за деца с капацитет 45 потребители, но няма развит достатъчно капацитет с резидентни услуги, които да подкрепят процеса на деинституционализация. На територията на общината има само едно ЦНСТДМ с капацитет 9 деца, което е недостатъчно да задоволи потребностите на общината.

Анализът на всички данни показва, че за периода 2010-2015 година резидентните услуги са се увеличили и се развиват добре, но все още не са достатъчни, за да удовлетворят потребностите на всички рискови групи и е необходимо увеличаване капацитета на този тип услуга в цялата област, включително и с оглед приключване процеса на деинституционализация и извеждането на всички деца, отглеждани в СИ в областта.

Деца, отглеждани в приемни семейства и при близки и роднини

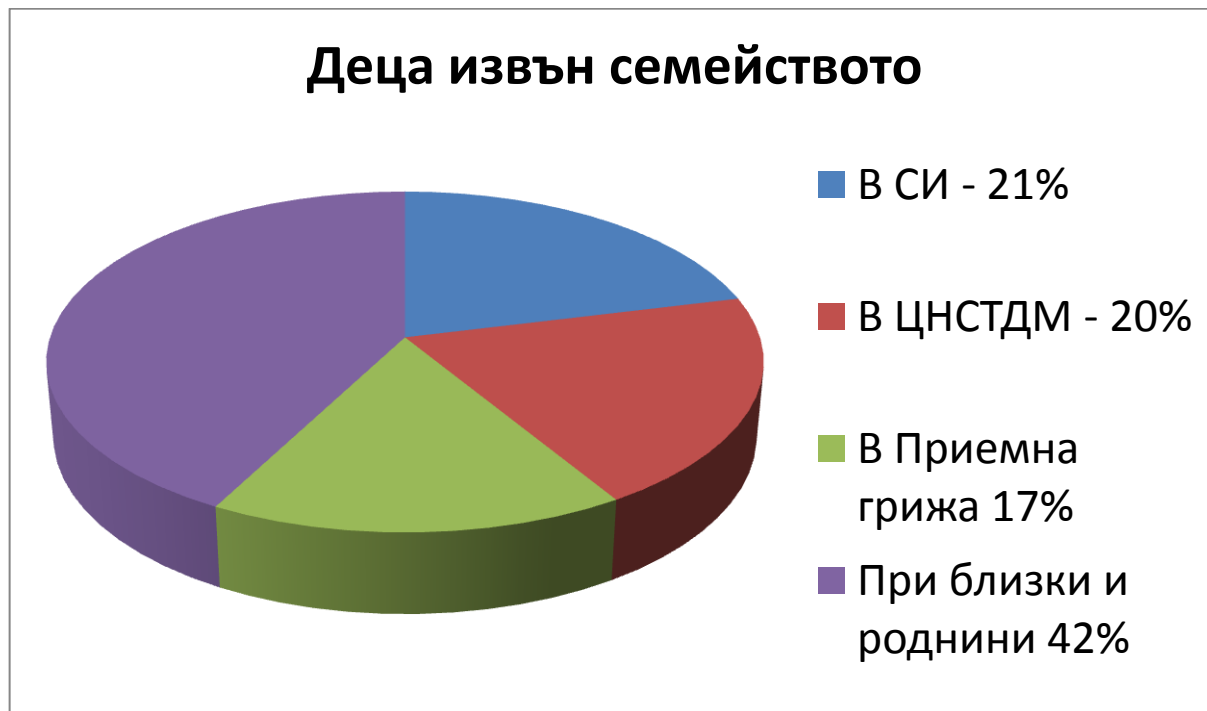

Броят на децата, настанени при близки и роднини в периода 2013 – 2015 година е 368, което показва значителен спад в тази мярка. Сравнителният анализ показва, че само през 2010 година броят на децата, настанени при близки и роднини е бил 402, което е с 34 повече, отколкото през последните три години.

Броят на децата, настанени в приемни семейства за последните 3 години е 277, което е повече, отколкото настаняванията в специализирани институции за същия период. Приемната грижа се разви интензивно през последните 5 години -

през 2010 година броят на настаняванията в приемни семейства е само 14 за цялата област и анализът показва значителен ръст в прилагането на тази мярка и утвърждаването и като алтернатива на специализираната институция.

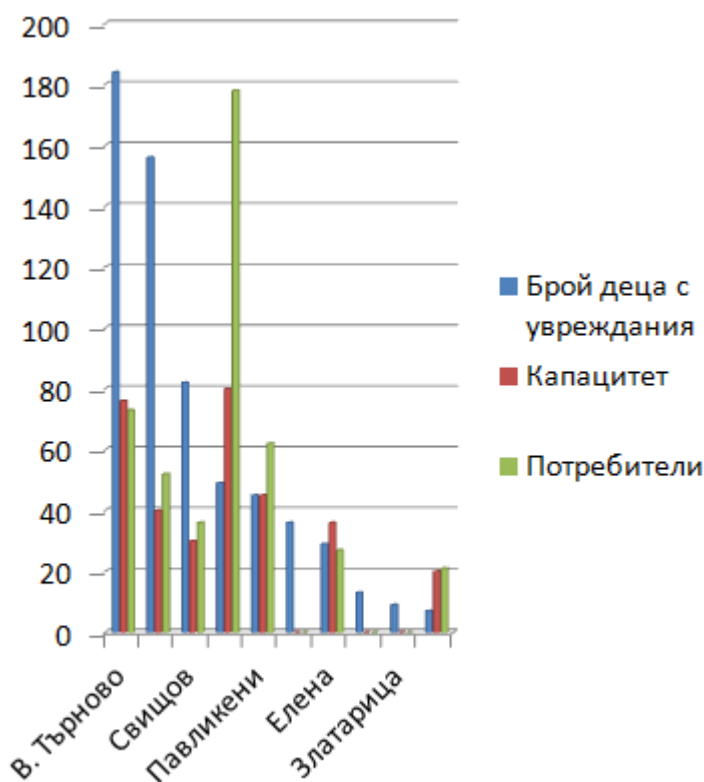
➤ **Децата в риск, отглеждани в семейна среда**

Деца с увреждания, отглеждани в семейна среда

По данни на ДСП в областта към 31.12.2014 г. са регистрирани 610 деца с увреждания. Сравнителният анализ показва, че броят на тази рискова група се е увеличил с почти 100% от 2010 година насам, когато регистрираните деца с увреждания са 331.

На територията на областта има изградени и функционират 6 Дневни центрове за деца с увреждания в 6 от 10-те общини: Велико Търново, Горна Оряховица, Павликени, Свищов, Стражица и Елена с доставчици съответните общини, общ капацитет 187 потребители, със заетост 181 деца с увреждания.

Семействата на всички деца с увреждане се нуждаят от подкрепа.

В Област Велико Търново има изградени и 4 Центъра за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ) с общ капацитет 140 потребители в общините Велико Търново, Лясковец, Павликени и Стражица, в които общини са регистрирани и сравнително голям брой деца с увреждания. Ползвателите този тип услуга в областта за 2015 година е 238 потребители. Този тип услуга подкрепя децата с увреждания, но и техните семейства и разширен кръг от близки.

На първо място в областта по брой деца с увреждания е община Велико Търново – 184. На територията на общината има изграден капацитет на услуги в общността, подкрепящи тази рискова група – 76, 36 от които в Дневен център и 40 в ЦСРИ, което е крайно недостатъчно, за да задоволи потребностите на общината. На второ място в областта по брой на регистрираните случаи на деца с увреждания е Община Горна Оряховица - 156. На територията на общината функционира Дневен център за деца с увреждания с капацитет 40, което е недостатъчно за да покрие всички нужди на общината и няма изградени други социални услуги в общността, подкрепящи тази рискова група.

В двете общини – Велико Търново и Горна Оряховица са регистрирани общо 56% от общия брой деца с увреждания в цялата област. Капацитетът на услугите, подкрепящи тази рискова група в двете общини е 35% от общия капацитет на този тип услуги в областта.

През 2015 година на територията на областта е разкрита и нова социална услуга, подкрепяща тази рискова група - Център за ранна интервенция на уврежданията, с доставчик Фондация МСС –

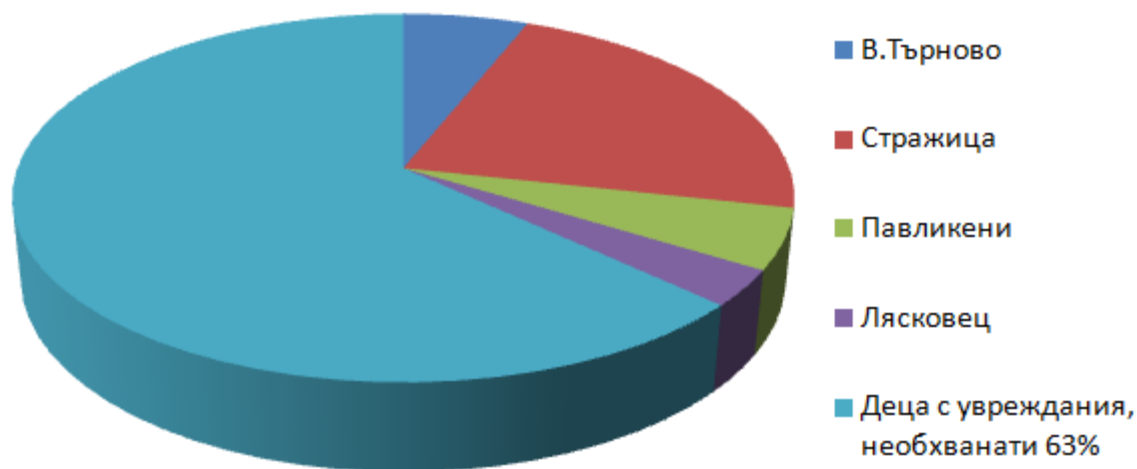
България, която предоставя индивидуална педагогическа подкрепа за деца с увреждания и консултира семейства по посока формиране и развитие на родителски умения.

99% от потребителите, ползващи услугите Дневен център за деца с увреждания и Център за социална рехабилитация и интеграция са от същите общини.

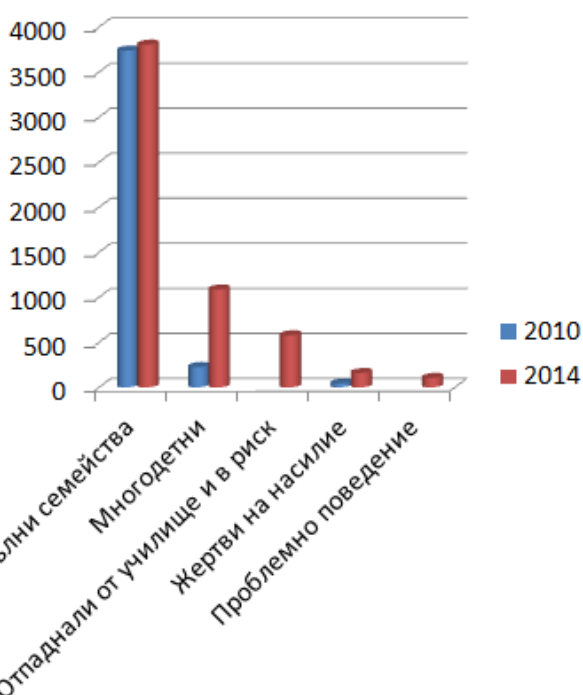
Анализът на данните показва, че тази рискова група е сред най-големите в областта и продължава да нараства, но няма изграден капацитет, достатъчен да задоволи потребностите и, включително и по отношение на свързаните групи в риск – семействата на деца с увреждания. Услугите в общността, подкрепящи тази група са неравномерно разпределени в областта и в общини, в които има по-голяма потребност няма достатъчно услуги, подкрепящи децата с увреждания и техните семейства, а в общини с по-малък брой деца с увреждания има по-голям капацитет услуги, отколкото е необходим.

ЦСРИ

Осиновени деца, отглеждани в семейна среда:

Семействата с осиновено дете се нуждаят от психологическа помощ и подкрепа за отглеждане и възпитание на децата. Сравнителният анализ показва, че броят на осиновяванията в областта е постоянна величина и няма съществени увеличения или намаления при реализирането на тази мярка. Общият брой осиновявания през периода 2013 – 2015 г е 120 за цялата област.

Деца, отглеждани в семейства в риск

- **Деца в непълни семейства**

Сравнителният анализ на данните показва, че броят на децата, отглеждани в непълни семейства и самотни родители е 3805 по данни на ДСП за 2014 г, което показва съвсем леко увеличение на тази рисковата група в сравнение с 2010 година, когато са били 3739. Данните, обаче, обхващат само семействата, получаващи помощи по чл. 7 и не обхващат всички непълни семейства, както и семействата с родители, които са заминали за чужбина и

са оставили децата си за отглеждане от близки и роднини. Поради този факт броят на тази рискова група вероятно е много по-голям.

- **Деца в многодетни семейства**

Броят на тази рискова група по данни на ДСП е 1086 по данни на ДСП за 2014 г., което е четири пъти и половина повече, отколкото през 2010г, когато са били 226 такива случаи.

- **Деца в риск от отпадане от училище, отпаднали и нередовно посещаващи училище.**

Общият брой на децата, отпаднали или необхванати в училище за цялата област в периода 2013 – 2015 година е 578, като 263 от тях са отпадналите, а 315 са необхванатите деца от образователната система.

- **Деца, жертви на насилие и трафик**

Общият брой на децата, жертви на насилие и трафик в областта за периода 2013 – 2015 година е 160. Тенденцията е за увеличаване броя на случаите на деца, жертви на насилие, през 2010 г техният брой е бил 43. Тези факти показват, че е крайно недостатъчно наличието само на един Кризисен център за деца в цялата област и капацитетът му не може да задоволи всички потребности на областта. Необходимо е увеличаване капацитета на този тип услуги в цялата област.

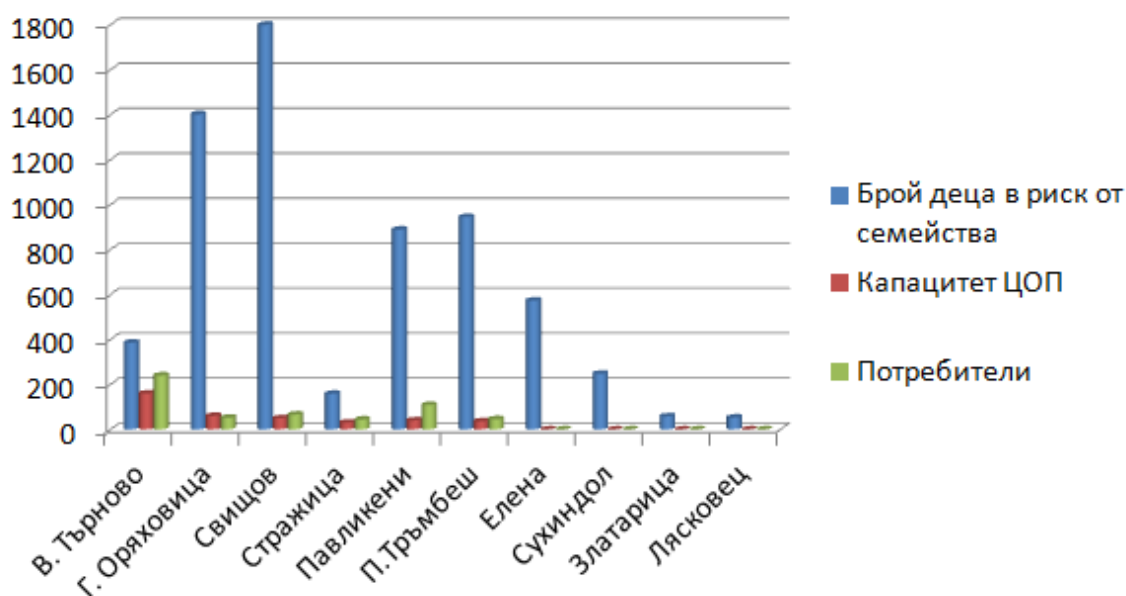
- **Деца с проблемно поведение – с противоправно поведение, противообществени прояви, деца живеещи на улицата, деца, извършили насилие**

Анализът на данните показва, че тази рискова група се увеличава и към 31.12.2014 година общият брой на деца, извършили насилие, кражби, проституиращи и живеещи на улицата е 119. 95% от тях са случаи на деца, извършили кражби и насилие. 105 от общия брой регистрирани противообществени прояви през 2014 година са в двете най-големи общини – Велико Търново и Горна Оряховица, съответно 68 и 37 случая. Данните показват, че в двете общини децата, извършили противообществени прояви заемат 88% от общия брой в областта.

На територията на цялата област няма достатъчно услуги, които да задоволят потребностите на тази рискова група. Центровете за обществена подкрепа работят с такава целева група, но не съществуват резидентни услуги, в които да бъдат настанявани деца с различни противообществени прояви. Практиката показва, че деца с подобни прояви се настаняват в ЦНСТДМ, в специализираните институции за деца или в Кризисен център, поради липсата на други услуги, профилирани с конкретно тази рискова група. Тази практика оказва негативно влияние за целия психосоциален статус на съответната специализирана институция или резидентна услуга и е крайно неподходящо деца с подобни

прояви да бъдат настанявани заедно с деца от други рискови групи, особено жертви на насилие. В областта е необходимо изграждането на резидентни услуги за тази рискова група.

Няма и добре изградени междуинституционални механизми между социалните услуги в общността ЦОП и училищната мрежа, с които да работят заедно по превенция на противоправното поведение. Няма и единна система, която да регистрира всички такива случаи, освен в ДСП и Детска педагогическа стая. Липсват данни, които да регистрират всички случаи на насилие в образователната система. Затова истинският брой на тази рискова група вероятно е много по-голям.

Анализът на всички данни, свързани с рисковите групи на деца, отглеждани в семейна среда показва, че на територията на Област Велико Търново има изградени и функционират общо 7 Центъра за обществена подкрепа - ЦОП с общ капацитет 376 потребители, а през 2015 година 557 потребители са ползвали услугите на ЦОП. 48% от всички потребители, които са ползвали ЦОП са над утвърдения капацитет в цялата област. Големият брой рискови групи, които са обект на интервенция от този тип услуга в общността показва, че е необходимо увеличаване капацитета на тази услуга в цялата област.

На територията на област Велико Търново има изградени и функционират общо 25 съпътстващи услуги в общността, които подкрепят рисковите групи деца и техните семейства, както следва: 7 ЦОП, 4 ЦСРИ, 6 ДЦДУ, 8 иновативни услуги в общността, предоставяни предимно от НПО - 2 Обществени центъра, 2 Мобилни центъра за работа с деца в риск и в СИ, Център за ранна интервенция на уврежданията, Център за работа с деца и младежи, Превантивен информационен център по наркомании,

Център за информиране, консултиране, обучение и подкрепа на деца в риск. 32% от всички услуги в общността са реализирани в Община Велико Търново, като доставчиците на тези услуги са предимно НПО. Община Горна Оряховица е на второ място по услуги в общността за деца в риск, които се предоставят от НПО- 20% от всички услуги в общността се предоставят в Община Горна Оряховица, като повече от половината от тях са с доставчик НПО. В Свищов има една услуга в общността, която се предоставя от НПО. В останалите 7 общини НПО не участват като доставчици на социални услуги за деца.

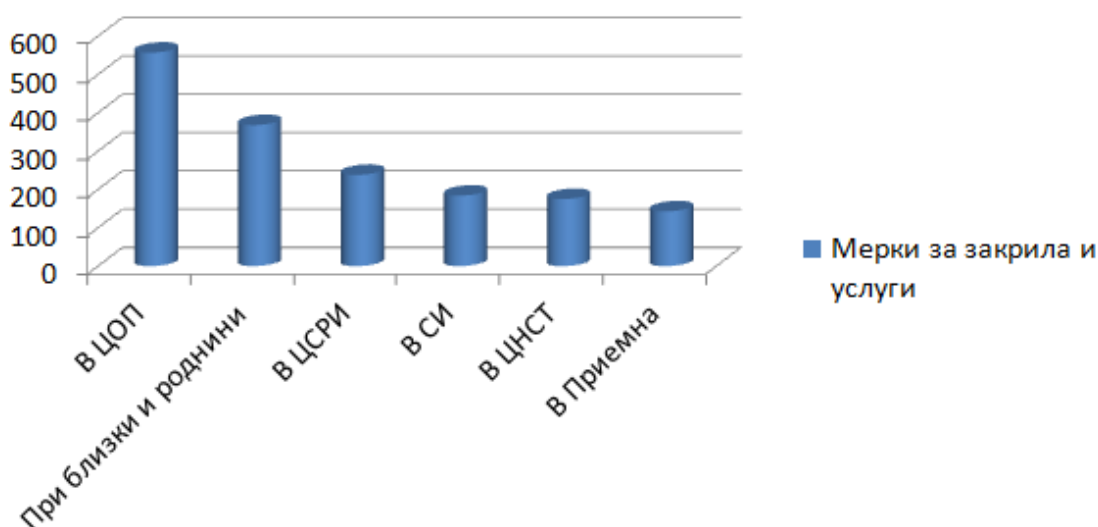
Три от Центровете за обществена подкрепа във Велико Търново (ЦОП) са предоставяни от НПО – ЦОП, Велико Търново, с доставчик Фондация МСС – България; ЦОП В. Търново с доставчик Сдружение SOS Детски селища България, ЦСРИ В. Търново също се предоставя от НПО - Фондация МСС – България. Общностен център и Център за ранна интервенция на уврежданията също се предоставят от НПО – Фондация МСС – България.

Единият от двата Центъра за обществена подкрепа в община Горна Оряховица се предоставя от НПО – Сдружение „Център Мария”, 2 Мобилни центъра в община Горна Оряховица се предоставят от НПО – Сдружение ЗОВ и Сдружение ОКСАБ-2006, Център за информиране, консултиране, обучение и подкрепа на деца в риск в с. Ореш, община Свищов се предоставя от НПО - Русенска Католическа Организация „Каритас”.

Настанявания

Анализът на настаняванията на децата в специализирани институции в областта показва, че преобладаващата част от тях са настанени в СИ в същите общини - само 48 от 250 настанявания са реализирани на територията на други общини, поради липсата на СИ в същата. (19,2%)

Мерки за закрила и услуги

Специалисти

Общият брой на персонала и специалистите, работещи в специализирани институции на територията на областта (без ДМСГД) е 143, 55 от които с висше образование (23,65% от общия брой). Общият брой персонал и специалисти, работещи в ЦНСТДМ е 144, 84 от които с висше образование (58,33% от общия дял). Броят на специалистите в Дневните центрове за деца с увреждания е 65, като 48 от тях са с висше образование, което е 74% от общия брой.

Близо 80% от персонала в услугите ЦОП и ЦСРИ е с висше специализирано образование.

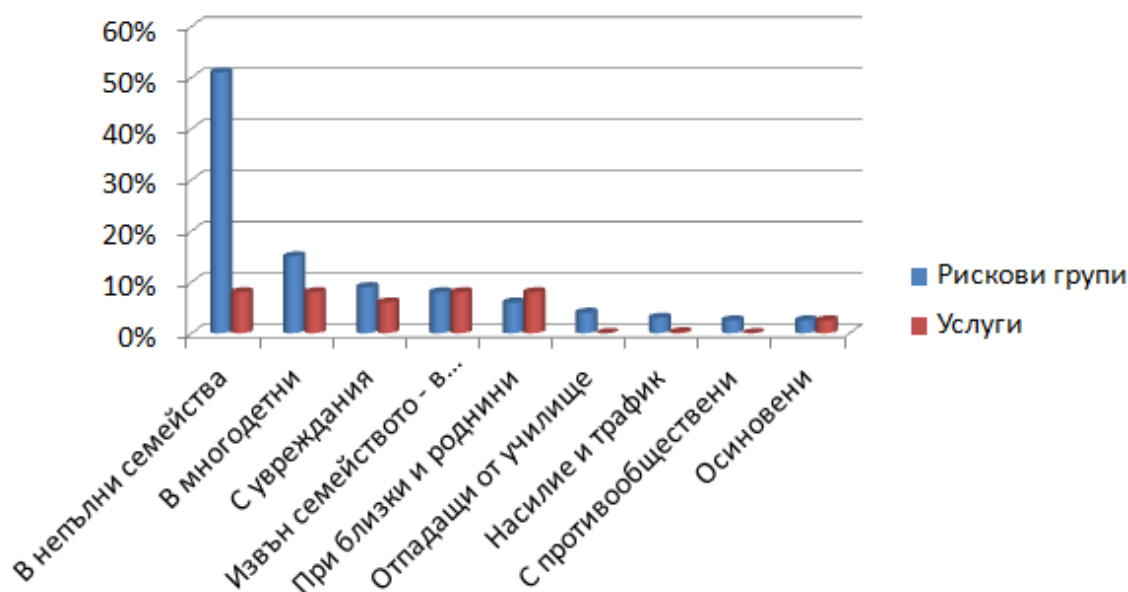
Анализът на данните показва, че услугите за рискови групи деца в общността са по-добре обезпечени със специалисти, отколкото специализираните институции за деца и резидентните услуги.

Семейства

Социално – битовите проблеми на родителите (липса на жилище, липса или ниски доходи, многодетни семейства) предполагат обективни трудности при отглеждане на децата. Специфичен проблем за децата от семейства в неравностойно положение е ниското качество на живот и влошения социално-психологически климат в семействата. Помощите за безработни не могат да компенсират цялостния проблем на семействата в риск. Невъзможността за справяне със ситуацията е предпоставка за явления като стрес, депресия, домашно насилие, разпадане на семействата, изоставяне на деца и др., които водят до редица други неблагоприятни последици.

Необходимо е и по-активно включване на услуги, насочени към развитие на родителския капацитет и целенасочена работа със семейства. Данните показват, че мнозинството от рисковите групи, с които всички социални услуги на територията на областта работят, са деца и много по-малка част са родители и семейства.

Изводи:

В периода 2010-2015 година Област Велико Търново регистрира значително развитие на социалните услуги за деца в риск. Изградени са много нови услуги в общността и резидентен тип, процесът на деинституционализация се реализира успешно и сравнителният анализ показва, че за изминалия 4 годишен период се е разширил обхвата на услугите, насочени към рискови групи деца и техните семейства.

Изведени проблеми

Изведените резултати регистрират повишаване броя на деца, жертви на насилие, както и броя на деца с увреждания – със 100%. Установени са недостатъчно услуги за деца и семейства в риск, което е съпътствано и от липсата на услуги резидентен тип за деца с противообществени прояви и извършили насилие, а изведените данни показват, че тази рискова група се увеличава. На територията на цялата област няма услуги за рана интервенция и работа с майки на ниво родилен дом - няма нито едно «Звено Майка и бебе». Данните показват, че разпределението на услугите спрямо потребностите и целевите групи е неравномерно. Няма и специализирани услуги за спешен прием, а случаите по мярката «Полицейска закрила» се настаняват в единствения Кризисен център за деца, преживели насилие в Балван или в единствената останала специализирана институция ДДЛРГ «Пеню и Мария Велкови». Един от най-големите и нерешени проблеми е недостатъчното финансиране на резидентните услуги и недостатъчно квалифицирани кадри в тях.

Изведени резултати:

Въпреки проблемите, областта бележи значителен напредък в изграждането на нови услуги в общността и резидентен тип, което оказва влияние и върху процеса на деинституционализация, който се реализира успешно. Намален е броят на децата, отглеждани в специализирани институции, а към края на 2015 година има вече закрити 2 институции – Дома за деца, лишени от родителски грижи и един Дом за деца и младежи с умствена изостаналост. На всички останали специализирани институции е намален капацитетът и предстои тяхното поетапно закриване и трансформиране. Спад бележи и прилагането на мярката настаняване в институции, а когато се реализират такива, приоритетно се реализират за деца от същите общини или област, което е и един от приоритетите на Националната стратегия за деинституционализация.

Най-сериозно развитие бележи услугата „Приемна грижа”, която през 2010 година е все още непопулярна мярка и само за 5 години е изградена сериозна мрежа от услуги за подготовка и подкрепа на приемни родители като алтернатива на настаняването в институции.

Данните показват, че е разширен обхватът на услугите, насочени към рискови групи деца и техните семейства посредством увеличаване капацитета и по-ефективно функциониращите съпътстващи услуги. Близко 80% от персонала в услугите Центривете за обществена подкрепа (ЦОП) и Центровете за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ) е с висше специализирано образование.

След направения анализ на рисковите групи и съществуващи услуги, са изведени следните **препоръки:**

Необходимо е продължаване процеса на деинституционализация и повишаване капацитета на резидентните услуги – изграждане на още Центрове за настаняване от семеен тип за деца и младежи с или без увреждания (ЦНСТДМ) в областта, които да задоволяват всички потребности на областта. Има необходимост и от повишаване капацитета от услуги по превенция и работа с родители и семейства за подкрепа в процеса на отглеждане и възпитание на децата, консултиране и повишаване а родителския капацитет посредством повишаване капацитета на съществуващите центрове за обществена подкрепа и изграждане на нови такива в общините, където няма такива услуги.

Въпреки напредъка в развитието на приемната грижа, все още има необходимост от увеличаване броя на приемните семейства, както и повишаване качеството на тази услуга, повишаване капацитета на приемните родители и по-прецизен подбор на кандидат – приемни родители.

Данните показват, че е необходимо повишаване капацитета на действащите и изграждане на нови услуги за деца с увреждания, поради увеличени брой от тази рискова група – броят им е нарастнал със 100% за 5 години. Необходимо е повишаване капацитета и услугите за родители на деца с увреждания.

Изграждането на услуги за спешен прием на деца и родители също се регистрира като необходимост в областта.

Най-съществената необходимост в областта е подобряване взаимодействието между институциите в

работата с всички рискови групи, както и по-активното включване на образователните институции в процеса на превенция на агресията, противообществените прояви, децата с увреждания и отпадането от училище. Идентифицирана е липса на достатъчно специализирани кадри в училищата, които да работят в тази насока и в екип със специалистите на ЦОП, ЦСРИ, ОЗД, Дневни центрове и други услуги в общността, както и по-активното включване и на здравните институции на ниво родилен дом по превенция на изоставянето.

Необходимо е изграждане и повишаване капацитета на услуги в общността по превенция на насилието и резидентни услуги за деца, жертви на насилие и трафик.

Друга идентифицирана потребност е повишаване капацитета на специалистите, работещи с рисковите групи деца и семейства – увеличаване не само броя на специализираните кадри, но и повишаване качеството на тяхната работа. Това е свързано и с повишаване стандартите за финансиране на резидентните услуги – направеният анализ и изведените данни показват, че не е достатъчно квалифициран персоналетът, работещ в тези услуги поради ниския стандарт на финансиране и невъзможност за заплащане труда на висококвалифицирани кадри. Недостатъчното обезпечаване с кадри и специалисти води до понижаване качеството на предоставяната грижа и услуги и е изведен риск от институционализиране на този тип услуги. Изведените данни показват и недостиг на финансови средства за обезпечаване на резидентните услуги като цяло.

Социалната политика в по-глобален аспект дава приоритет в управлението на различни по вид социални услуги на неправителствения сектор. В този контекст е необходимо да се увеличи в областта и броя на доставчици на социални услуги за деца от неправителствени организации - анализът показва, че услугите, предоставяни от НПО с по-малък ресурс обезпечават повече рискови групи.

Един от основните проблеми при осъществяването на националната политика за закрила на рискови групи деца е неравномерното разпределение на новите услуги в сектора – в страната ни има области и общини с много малко социални услуги и такива с твърде многоа, което поставя въпроса за необходимостта от предшестваш анализ на потребностите и планиране на услугите преди тяхната реализация. Едва през 2012 година Агенцията за социално подпомагане стартира реализацията на проект за развитието на системата за планиране на социалните услуги на регионално равнище, който ще установи практиката разкриването на услугите да бъдат предшествани от анализ и планиране съобразно нуждите на общността на местно ниво. Съпътстващ този проблем е и фактът, че бързото мултиплициране на тези услуги поставя и самата държава пред предизвикателството за финансовото им обезпечаване, тъй като мнозинството от тях стартират като проекти по европейските фондове и продължават с финансиране от държавата. В доклад, изготвен от Държавната агенция за закрила на детето през 2014 година, се извеждат икономически показатели, свързани с финансовата устойчивост на

новите услуги – те сочат, че приемната грижа е 3 пъти по-евтина, а резидентните услуги (ЦНСТ) са 2 пъти по-евтини от институционализираната грижа, което се разминава с реалните факти - новите услуги са по-скъпи поради по-малкия капацитет на ползващите ги потребители. Същевременно в някои от услугите по методика за доста от предвидения персонал липсват критерии за специализирано висше образование в сферата на социалните науки, тъй като специалистите изискват и по-високо заплащане. По този начин се спестяват средства от държавния бюджет, но качеството на услугата е поставено в риск.

Понастоящем се изготвят областни стратегии за социалните услуги и институции, които включват анализ и планиране на услугите съобразно потребностите на целевите групи в различните райони на страната, което е заложено в Правилника за прилагане на закона за социално подпомагане. До края на 2015 година ще бъдат изготвени тези стратегии, което ще създаде база за разработване и на национална стратегия. В същия период предстои и изготвяне на Национална стратегия за дългосрочна грижа във връзка с планиране и провеждане на процеса по деинституционализацията на възрастните хора, което е и един от основните приоритети за следващите няколко години.

Развитието на системата, осъществяваща механизми за социалнопедагогическа подкрепа на деца в риск е свързано с по-ефективно планиране и идентифициране потребностите на различни уязвими групи, подобряване на междуинституционалните взаимодействия, структуриране на устойчива нормативната база, намаляване на бюрократичната тежест и създаване на условия за реализирането на ефективни механизми за социалнопедагогическа подкрепа на рисковите групи деца.

Литература:

1. *Закон за закрила на детето. Обн. ДВ. бр.48 от 13 Юни 2000г., изм. ДВ. бр.75 от 2 Август 2002г., изм. ДВ. бр.120 от 29 Декември 2002г., изм. ДВ. бр.36 от 18 Април 2003г., изм. ДВ. бр.63 от 15 Юли 2003г., изм. ДВ. бр.70 от 10 Август 2004г., изм. ДВ. бр.115 от 30 Декември 2004г., изм. ДВ. бр.28 от 1 Април 2005г., изм. ДВ. бр.94 от 25 Ноември 2005г., изм. ДВ. бр.103 от 23 Декември 2005г., изм. ДВ. бр.30 от 11 Април 2006г., изм. ДВ. бр.38 от 9 Май 2006г., изм. ДВ. бр.82 от 10 Октомври 2006г., изм. ДВ. бр.59 от 20 Юли 2007г., изм. ДВ. бр.69 от 5 Август 2008г., изм. ДВ. бр.14 от 20 Февруари 2009г., изм. ДВ. бр.47 от 23 Юни 2009г., изм. ДВ. бр.74 от 15 Септември 2009г., изм. ДВ. бр.42 от 4 Юни 2010г., изм. ДВ. бр.50 от 2 Юли 2010г., изм. ДВ. бр.59 от 31 Юли 2010г., изм. ДВ. бр.98 от 14 Декември 2010г., изм. ДВ. бр.28 от 5 Април 2011г., изм. ДВ. бр.51 от 5 Юли 2011г., изм. и доп. ДВ. бр.32 от 24 Април 2012г., изм. ДВ. бр.40 от 29 Май 2012г., **изм. ДВ. бр.15 от 15 Февруари 2013г.***
2. *Агенция за социално подпомагане (2012). Ръководство за планиране на набор от необходими услуги на областно ниво. София: Проект „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище”.*
3. *Държавна агенция за закрила на детето(2014). Тази сложна дума Деинституционализация. София: Проект „Подкрепа”.*
4. *Йонков, Л.(1993). Актуални проблеми на системата Социални грижи. София: Вѳда – Словѳна – ЖГ.*
5. *Колѳв, Г.(1994). Социална педагогика. Избрани актуални проблеми. Шумен*
6. *Кузманова-Карталова, Р. (2013). Теоретични основи и методически подходи в социалнопедагогическата работа. София: Е Принт.*

7. Кузманова-Карталова, Р. (2013). *Социално-педагогическа работа с деца в риск*. В. Търново: Университетско издателство „Св. Св. Кирил и Методий“.
8. Кузманова-Карталова, Р. (2013). *Теоретични основи и методически подходи в социалнопедагогическата работа*. София: Е Принт.
9. *Национална стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“*
<http://sacp.government.bg/novini/2010/02/24/ministerskiyat-svet-prie-nacionalna-strategiya-viz/>.